

L'arquitectura, com qualsevol altre fet rellevant que ens afecta (sanitat, educació, entreteniment, comunicació), és política. Quan es parla d'arquitectura i política, no obstant, no es sol incidir en aquesta relació, sinó en la relació que hi ha entre el marc en que s'exerceix l'arquitectura i la política, singularment l'estructura de propietat i el sotmetiment d'aquest art a l'economia de mercat, dos aspectes virtualment impossibles de controlar des del projecte un cop establerta la naturalesa de l'encàrrec. La crítica al marc d'actuació de l'arquitectura ha suplert en molts casos a la crítica d'arquitectura en un mecanisme anàleg al de jutjar una obra d'art a través del seu cost. No és la meua intenció frivolitzar ni amagar els gravíssims problemes socials als que ens estem enfrontant: especulació, gentrificació, dificultat d'accés a l'habitatge (que, no ho oblidem, és un dret fonamental). Sí ho és retornar el debat i la crítica a la pròpia arquitectura sumant aquest debat al ja existent (i pertinent) sobre el seu marc d'actuació.

Aquest article versarà sobre la restauració i la rehabilitació de la Casa Burés com a habitatge col·lectiu de luxe, una promoció orientada al mercat global fruit de la consolidació de Barcelona com una de les ciutats de referència d'Europa. El tret més important d'aquest projecte és que, un cop acabat i entregat, a l'edifici no li ha passat res. M'explico: la Casa Burés és un dels arquetips de la casa burgesa de l'Eixample de principis del segle XX, uns temps tan convulsos com els actuals. La casa tenia un sol amo, la família Burés, que ocupava els baixos amb uns magatzems de la marca de teixits familiar (la popular *El Burrito Blanco*) i un gegantí principal de més de 1000m², un pis luxós i representatiu. La resta de l'immoble es composava de pisos de renda que anaven descendent de categoria a mida que augmentaven d'alçada: la configuració clàssica de les cases de l'Eixample, clau per a entendre l'estructura social de la Barcelona de l'època. La seva estratificació i jerarquització vertical, que aconseguia que gent de tota condició social habités sota un mateix sostre, va evitar els *ghettos* i els barris suburbials fins ben bé l'onada migratòria de 1929 o el final de la Guerra Civil.

La Casa Burés rehabilitada conserva un programa idèntic: una casa de pisos per a gent benestant al bell mig de l'Eixample de Barcelona. La seva ubicació al xamfrà dels carrers de Girona i d'Ausiàs March la deixa envoltada d'edificis de diversa condició: equipaments, habitatges de moltes classes, oficines, hotels (massa hotels), comerços, súpers, *outlets*: programes diversos que, bo i barrejats, fan ciutat més que cap altra cosa que puguem concebre. La Casa Burés, doncs, fa ciutat sumant un programa complementari a tot aquest magma. La nova Casa Burés és una aposta per a cosir diverses condicions i estatus socials en

un mateix espai. No ja el de l'edifici, sinó el del seu entorn pròxim. Són aquestes similituds les que fan saltar amb més potència les diferències entre les dues èpoques, perquè la burgesia actual, cas d'existir, és tota una altra cosa: globalitzada, sense cara visible i, sobretot, amb un afany de representació explícit de manera molt diferent. El principal de la Casa Burés ja no té res a veure amb el que havia estat quan la casa es va construir. I, més important, la jerarquització vertical de la casa s'ha anul·lat en funció d'un condicionament de l'espai que aprofita les circumstàncies positives de cada col·locació per a treure'n el millor i aconseguir que no hi hagi diferències importants entre els diversos pisos de la casa, que ha augmentat d'estatus tota sencera en una maniobra que no sé si era possible quan es va projectar, tot i que la qualitat del projecte tingués potencial suficient com per a que fos així.

Aquest gran esforç d'uniformització de qualitats ens porta a parlar de l'arquitecte autor del projecte de reforma: Juan Trias de Bes, que, comandant un estudi potent i afinat, ha aconseguit preservar el sabor històric de la finca. La finca que Juan es va trobar havia sofert diversos canvis de propietat que la havien sumit en un desgovern de resultes del qual havia estat espoliada. L'espoli, curiosament, havia seguit un ordre invers al de la jerarquia de la finca. Mentre que la tercera planta es trobava relativament intacta perquè era més difícil accedir-hi les plantes inferiors es trobaven literalment destrossades.

Quan comentem la Casa Burés ens enfrontem a un projecte que té com a trets més valuosos aquells menys visibles i intuïtius. Així, el més valuós del projecte és el seu treball sobre la tipologia, mentre que tots aquells treballs sobre els elements decoratius, feixucs, costosos i molt visibles, són més tècnics i, per dir-ho d'alguna manera, menys arquitectònics.

L'arquitecte original de la Casa Burés és un personatge marcat per la injustícia: el mestre d'obres Francesc Berenguer i Mestres, l'ajudant més important que mai va tenir Antoni Gaudí. I ni tan sols aquest títol se li reconeix, perquè sol ser convencionalment adjudicat a Josep Maria Jujol per raons massa llargues d'explicar aquí. Jujol és un personatge més autònom que Berenguer, un home més acostumat al treball en equip, totalment vampiritzat per Gaudí fins a l'extrem que resulta molt difícil (al contrari que amb Jujol) separar la seva contribució del treball del mestre. Parlant en plata: Gaudí va xulejar Francesc Berenguer fins a la seva mort. I a sac. Francesc Berenguer i Mestres, per recomanació de Gaudí, o obligat per ell, va refusar treure's el títol d'arquitecte (d'aquí que l'anomeni com a tal quan el seu títol és el de mestre d'obres). Per tant, ni tan sols va poder signar legalment la Casa Burés (cosa que va fer un tal Pujol). I anem a l'important: la Casa Burés es projecta a 1900 i s'entrega a 1905. La Pedrera es comença a projectar a 1906 i s'entrega a 1912.

La Pedrera és una evolució de la Casa Burés. Les similituds principals entre els dos edificis es troben principalment en la seva tipologia, és a dir, en la seva manera d'assentar-se al solar i de disposar els seus habitatges. Berenguer disposarà un enorme pati associat al gir del xamfrà i dos patis més petits, que gairebé funcionen com un de sol, sobre la longitud del carrer Girona. La casa funciona enroscant els pisos sobre aquests patis per tal de dignificar uns espais útils que miren al carrer i al pati interior de mançana. La Pedrera fa exactament el mateix... però millor, des del moment en que ajunta els dos patis que la casa Burés alinea al carrer Girona en un de sol que la Pedrera disposa sobre el carrer Provença. Per la resta la Pedrera és EXACTAMENT el mateix edifici que la Casa Burés. Amb una precisió meridiana. La mateixa manera d'ingressar al principal. La mateixa manera d'entrar pel centre de la parcel·la. La mateixa voluntat representativa.

Però (ai) Gaudí era millor arquitecte. I (ai) Gaudí no és només Gaudí. Tenia també en Francesc Berenguer per ajudar-lo. I en Jujol. I en Rubió. I en Canaleta, i tants d'altres. Una de les claus del geni de Gaudí (i ja paro) és la seva capacitat tant de treball en equip com de saber potenciar, portar al límit i fer seu el molt talent dels seus col·laboradors. Dels quals Francesc Berenguer n'era el principal. Dec part d'aquesta reflexió al propi Juan Trias de Bes, que ha potenciat en el seu projecte aquestes similituds perquè si deixes que un edifici sigui el que vol ser el portes al límit del seu potencial. I, pel camí, en Juan li ha fet a en Berenguer el millor homenatge que se li pugui fer aconseguint que el seu edifici llueixi com es mereix. Ara els patis berenguerians tenen més sentit que mai, amb els seus sobris elements decoratius recuperats, pintats de blanc, lluminosos... i amb el seu terra donat al principal. Les bondats del programa han permès a en Juan dissenyar un dels banys més bonics que hagi vist en tota la meua vida, una cambra d'aigües enorme que es prolonga en el pati mitjançant les dues finestres existents i un tractament del paviment que deixa els dos espais al mateix nivell.

La resta del projecte ha consistit en, habitació per habitació, anar valorant tant les qualitats de cada espai com les decoracions existents per a recuperar-les, restaurar-les o restituir-les segons el cas i fer que cada un dels pisos resultats quedi individualitzat i potenciat mitjançant aquests elements existents, el que ha portat a moments de fantasia tan potents com la recuperació del sotacoberta per a convertir-lo en un habitatge singular, la recuperació de la torre per a convertir-la en un bellíssim espai que es mira a sí mateix, amb les seves teules recuperades i la seva estructura de fusta a la fresca, la creació de terrasses interiors que funcionen com a patis per tal de convertir alguns pisos en veritables habitatges aïllats als que s'accedeix per un espai exterior... cada racó, cada circumstància és aprofitada per a fer que aquell espai

brilli. Menció especial a la reconversió del magatzem de planta baixa en una mena de pisos-loft que es relacionen amb el carrer mitjançant un hivernacle, als que se'ls treu el fons convertint-lo en un mirall, amb els patis posteriors gairebé amagats per tal d'aconseguir que un espai privat sigui encara més privat.

L'altre element que concentra els principals esforços de projecte és totalment invisible: l'enorme càrrega d'instal·lacions que comporten habitatges d'aquestes característiques, instal·lacions que s'han fet tan invisibles com ha estat possible, tan sols es deixa notar pels seus resultats i, sovint, s'amaga rere aquestes decoracions recuperades i (de vegades) desplaçades fins a mig metre de la seva posició original, sacrificant lleugerament, subliminalment, la seva posició original (si no m'ho haguessin dit no ho hagués notat, i jo esperava notar-ho. Imagineu qualsevol que no esperi notar res) ha estat alterada per tal que la percepció global romanguí intacta.

La Casa Burés recuperada és, doncs, un edifici històric que fa ciutat exactament igual que en la seva vida anterior. És a dir: el model Barcelona (el model Barcelona de veritat) no canvia, aconseguint focalitzar el debat sobre un dels elements més injustament tractats d'aquest model: la tipologia, que, sovint (com aquí) és més compatible amb els nous usos del que es pugui imaginar. El que la nova Casa Burés aporta al debat sobre el patrimoni de la ciutat és tan important que mereix ser molt més considerat del que hem fet fins ara, i és aquesta la raó que m'ha motivat a portar-la a aquest espai.

(Foto: Jaume Prat)